

XI - 5990-213/1939-40 - 1940. ápr. 24. - vegyes - egyházi
XI - 6120-343/1939-40 - 1940. jún. 25. - történeti - egyházi
... - 6263-123/1940-41 - ... dec. 19. - kételes - nylt.

Máramaros-nyit, Máramaros m., 1917. é. 13. ref.

avatói áhíat: 505/1940-41.

rep: 1940. xii.

~~Rite~~

"Cura hunde" havi kétszeri alapjár

"
- fadoang Karantény - gk

▲ DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVAN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

404. 19⁴⁰ / 1944 szám.

Érk: 19⁴⁰ évi december hó 2.-én.

Előirat: _____

drb. melléklet. Utóirat: _____

Bírálatra kiadom:

br. Boranyai Béla és

br. Kontanyi Vilmos

professzor uraknak.

Debrecen, 1940. december 2-án.

Füredi Károly
e. s. deákai

Jobb előjegyzat. Képfeljegyzés minőségét.
1940. dec. 18. Boranyai

Fenti értelemben elfogadom.

Debrecen, 1940. dec. 19.

Füredi Károly

A H Á B O R U T I L A L M A É S A
N E M Z E T K Ö Z I B É K E .

Irta:

Varga Sándor

Debrecen

1940.

G 2699

V Á Z L A T.

1./ A probléma felvetése. Generális háborus tilalmak statuálása egymagában biztosíthatja-e a nemzetközi békét?

A/ A ius belli és a nemzetközi alkotmány

I. Háborus tilalmak és az állami szabadság.

2./ A ius belli jelentősége az államok politikai életében.

3./ A háboru eltiltásának gondolata a skolasztikusoktól az 1931. évi londoni egyezményig.

4./ A háborus tilalmak problémája az újabb nemzetközi jog irodalmában.

5./ Háborus tilalmak és az állami szabadság principiumára épült nemzetközi jogi rendszer.

II. Mennyiben indokolja a nemzetközi jogalkotás

nehézkes állapota a háboru kényszer eszközének alkalmazását?

6./ A háboru okai.

7./ Jogi és politikai viták és a jog-változás szükségessége.

8./ Merev, statikus jogrendszer és a kényszer.

B/ A Háborus tilalmak statuálásának
jogpolitikai feltételei.

III. A háboru és kényszer.

9./ A háboru helyettesítése egyéb kényszereszközökkel.

10./ A háboru helyettesítése a békés meg-egyezés eszközeivel.

11./ A békés meg-egyezés módozatainak ki-építése, mint a háboru sikeres eltiltásának jog-
politikai feltételei.

IV. A tétéles nemzetközi jogi rendelkezések
mérlege.

12./ A háboru csupán ultima ratio-vá deklaráltatott, de nem küszöböltetett ki.

13./ A békés módozatok kiépítésének nehézségei.

14./ A háboru eltiltásának jogi határai és a háborus tilalmak kiterjesztésének új értelmezése.

C/ A háborus tilalmak jogtechnikai szempontból.

V. Tilos háboru és támadó háboru.

15./ A tilos háboru fogalma csak az egyéni háboru kategóriájába helyezhető el.

16./ A jogos védelmi háboru és a tilos háboru.

17./ Az önhatalmu jogérvényesítés és a háborus út.

VI. Az illegitim háboru.

18./ A ius belli alakai és tartalmi korlátozásai.

19./ Az alaki korlátozások esetei a tételes nemzetközi jogban.

20./ A tartalmi korlátozás generális és speciális háborus tilalmak.

21./ A háborus tilalmak szabályozásának különleges jogtechnikai feltételei a generális tilalmak rendszere mellett.

VII. A támadó fogalma.

22./ A támadó fogalmának relativ volta.

23./ A támadó fogalmának változása az újabb nemzetközi jogban.

Forrásmunkák:

- 1./ Barandon Paul: Das Kriegsverhütungsrecht des Völkerbundes, Berlin 1933.
- 2./ Wehberg Hans: Die Achtung des Krieges. 2.
- 3./ Teghze Gyula: Nemzetközi jog. Debrecen.
- 4./ Faluhelyi Ferenc: Államközi jog. I.k. Pécs, 1936.
- 5./ Buza László: A nemzetközi jog tankönyve Budapest, 1935.
- 6./ Buza László: A háboru és a nemzetközi jog. Sárospatak, 1916.
- 7./ Csarada: A tételes nemzetközi jog rendszere. Budapest, 1901.
- 8./ Weninger László V.: Az új nemzetközi jog. Budapest 1927.

A probléma felvetése.

A nemzetközi jog újabb fejlődése során, kiváltképen az államoknak a világháboru utáni nemzetközi megegyezéseiben találunk olyan intézkedéseket, amelyek az egyéni háborut, mint a nemzetközi viszályok elintézésének és ezen belül is mint az önhatalmu bíráskodásnak eszközét kiakarják küszöbölni, vagyis az egyéni háborut nemzetközi deliktummá nyilvánítják, következésképp az egyéni háboru jogcimeként hovatovább a jogos védelem és végszükség esetét hagyják meg.

Az államok ius belli-jének ezen korlátozását értem a háboru tilalma alatt.

Kétségtelen, hogy a háboru tilalma,

egyenes kihatásait tekintve a nemzetközi békét szolgálja, hiszen a háboru sérti legélesebben a békét.

Logikailag tehát úgy fest, mintha a háboru tilalma a nemzetközi békéhez a feltétel viszonyában állana, ami nemcsak az okozati láncot tekintve, de időbelileg is bizonyos prioritást jelent. Hogy ennek a megfontolásnak mekkora a jelentősége egyrészt a tételes nemzetközi jogban, másrészt a nemzetközi jog fejlődési lehetőségeinek síkján, azt fogja a jelen dolgozat megvizsgálni.

Hogy megérthessük a háborus tilalmak problémájának a nemzetközi jog egészére kiható jelentőségét, mindenké előtt a ius belli-nek az államok egymásközti életében betöltött szerepére kell világot vetni.

A/ A ius belli és a nemzetközi alkotmány.

A háborus tilalmak és az állami szabadság.

A ius belli ac pacis a háboru és a béke feletti döntés, a nemzetközi életben a háborus és békés eszközök választásának szabadsága, mindenképen az államok nemzetközi szabadságának egyik legfontosabb kritériuma. Mikor az egyes államok felett nincsen közhatalom, az egyes államok presztízse és ha ez nem elegendő erőszak ténye, vagyis a háboru alakítja az államok egymáshoz való viszonyait, azaz a nemzetközi jogviszonyokat. A háboru az imperialista törekvések eszköze. Ugyanakkor a kis államok is védelmük céljaira a háboru eszközeit használják fel, vagy véd-és dacszövetségbe tömörülve növelik ellenálló erejüket, vagy vazallussáivá válva szüzerén államoknak azok hatalmi fölé-

nyével kiegészülve biztosítják fennmaradásukat harmadik államok ellenében. Vagyis az államok fennmaradásának és boldogulásának e g y e d ü l i alapja jó ideig a háboru volt.

Közösségi tudat: a nemzetközi szolidaritás hijján, másrészt a háborus ut helyettesítésére alkalmas eszközök szükében sokáig nem merült fel komoly formában vagyis j o g i t i l a l o m alakjában az erőszakos elintézési mód perhoreszkálásának eszméje.

Igaz ugyan, hogy a közösségi tudatot valamennyire a keresztény középkorban a keresztény államok együvétartozása képviselte. Ebben a gondolatkörben a XVI. és XVII. század skolasztikusainak és különösen Vittória tanaiból kiviláglik, hogy a keresztény egység elve tiltotta azt a háborut, amely a keresztény államok közösségét hátránnyal sújtja. Sőt Vittória és Suarez azt a felfogást képviselte, hogy a jogosság fel-

tételeinek birtokában a t á m a d ó felet bizonyos mértékben Isten szolgájának kell tekinteni, akinek funkciója a jog helyreállítására irányuló v é g r e h a j t á s jellegével bír. Ezzel függött össze Sotó és Bellini azon nézete, hogy a jog ilyen formában való helyreállításával szemben az ellenállás jogát /védelem jogát a közösség érdekében el kell venni a megtámadott államtól.

Egy másik irányban szigorúan körvonalazták a skolasztikusok a h á b o r u j o g o s s á g á n a f e l t é t e l e i t. E feltételek voltak Aquinoi Tamástól Suárezig és Bellárminig: 1. jogszerű fórum hadüzenete. 2. iusta causa, vagyis a megtámadott állam erkölcsi vétkessége, egy másik változat szerint, hogy a vétkesség kizárólag a megtámadott oldalon forogjon fenn és objektíve megállapított legyen. 3. intentió bellántinus recta arra néz-

ve, hogy a jót nézzék és a rosszat elkerüljék és 4. debitus modus, mely harci- jogi szabályok betartását jelentette.

Az ujkor tudományos megállapításqiban is nagyrészt tultette magát a háborus tilalma- kon. Különösen a reformáció mozgalmaival kap- csolatban és ezek nyomában az állami szuvereni- tás gondolata nyomult előtérbe, és jó időfe senki sem gondolt az állami jogositványok ezen legfontosabbikának érintésére. A XIX. század közepétől ugyan újra hangzottak el követelések a háboru kitörésének megnehezítése iránt és tétettek deklarációk a t á m a d ó h á - b o r u k törvényen-kivül helyezése kérdésé- ben. Mindezek azonban j o g i t i l a l m a k - k á válni nem tudtak, kivéve csekélyebb jelen- tőségü részeredményeket, mint amilyenek a há- gai konferenciák határozatai, melyek egyrészt a hadüzenet kötelezővé tételével, másrészt a

szerződéses követelések behajtásánál a fegyveres erő alkalmazásának korlátozásával bizonyos háborus tilalmakat konstituáltak.

Csak a világháboru utáni jogfejlődés hozott lényeges változást e téren. A wilsoni elvek a békeszerződésekkel kreált statusquo megmerevítésének célzata és a háboru totális irányban való fejlődése egyaránt nem kedveztek a ius belli korlátozásának. Terve a Nemzetek Szövetsége keretein belül, de azon kívül is tartósan foglalkoztatta az államokat. Ezt az utat jelzik- mint egyben az egész újabb jogfejlődés állomásai- a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányai és közgyűlései - kivált az 1922, 1927, 1928 és 1931. évi genfi jegyzőkönyv, lokarnói egyezmények, a Kellogg-egyezmény az 1931 évi londoni egyezmény, ideszámítva azokat a határozmányokat, amelyek a nemzetközi biztonság, lefegyverzés, nemzetközi biráskodás

kodifikáció stb. ügyét szolgálták.

Igy az egész újabb jogfejlődés javarésze a háboru tilalmának kérdésével hozható összefüggésbe. A kapcsolatos kérdések, melyeket fentebb felsoroltam, együttesen a nemzetközi jog egy külön részterületét alkotják. A német irodalomban e matériát **Kriegsvéhütungsrecht** néven foglalják össze. Ezen elnevezés alatt Barandon genfi tanár épugy mint Wehberg *Achtung des Krieges* c. könyvében a következő csoportosításban foglalkozik a háboru tilalmával: 1. a háboru tilalmát tartalmazó nemzetközi megállapodások 2. a nemzetközi viszályok békés elintézése 3. a biztonság és 4. a lefegyverzés kérdése. Tekintettel azonban azon szoros feltételezettségi viszonyra, amely a háboru tilalmak és az alátámasztásokra szolgáló békés elintézési módok között van, nem tarthatjuk helytelennek azt az

értelmezést sem, amely Weninger könyvében /szűkebb értelemben/ csupán a nemzetközi vi- szályok békés elintézési módját foglalja ösz- sze "Kriegsverhütung" elnevezésre utalással

. . .
.

Jelen dolgozat ezen háborút megaka- dályozó jog részproblémájával foglalkozik. Mégis a háboru tilalma a nemzetközi jog egésze szem- pontjából központi jelentőségű kérdés.

A kérdés központi jelentőségét attól a viszonytól nyeri, amelyben a h á b o r u t i l a l m a és az á l l a m i s z a b a d s á g előbb jórészt érintetlen principiuma áll egymással. Állami szabadság és a háboru eltiltása ugyanis egymást kizárják. Háborus tilalmak nehezen illeszthetők bele e g y o l y a n j o g r e n d s z e r b e, amelyben a nemzetközi jogsértések következményeinek

megállapítása terén az ö n h a t a l o m m a l
v a l ó b i r á s k o d á s volt előtérben
a megegyezés és birói ítélet útján való elinté-
zéssel szemben. Amennyiben pedig mégis, az érde-
kelt államnak szabad keze van a kényszerítő
eszközök alkalmazásában és súlyosságukra tekin-
tet nélkül köztük választhat. Vagyis-hogy elő-
legezzem az alábbiakból- a kérdés azért közpon-
ti jelentőségű, mert a háboru eltiltásának si-
kere o l y a n n e m z e t k ö z i j o g o t
tétélez fel, amely a békeszerződések korában
fennállott nemzetközi jog alapelveivel szemben
a radikális változás igényével lép fel. Hogy
aztán az önhatalommal való biráskodás a hábo-
rus elintézési formát is megengedi, az ezekután
nem szorul kiemelésre. Hogy pedig miért csupán
j o g s é r t é s e k esetén való eljárással
kapcsolatban kellett a nemzetközi eljárás-ti-
pusairól beszélnem, hogy tenát vajjon a nemzet-

közi életben az államok emelkedése és aláhatatlansága szükségkép mindig jogellenes magatartást tételez-e fel, az alább kerül megvilágításra.

A *ius belli* korlátozása tehát erősen csorbitja az állam szabadságát, s keresztülvitelével lényegesen megváltoztatja az állami szabadság princípiumára épült nemzetközi jogot. A háboru joga mint az állami önségély legvégső eszköze, feltétlenül az állam legfontosabb jogai közé tartozik. Ez elvitázhatatlan. Épen a háboru joga az, amely a nemzetközi jog szabályainak legerősebb szankcióját képezi: a megsértett jogszabály védelmét a háboru joga biztosítja leginkább. A nehézség tehát elvi téren, nem pedig jogtechnikai téren van. Formailag ugyanis az az akarat kijelentés, mellyel az állam lemond a *ius belli-jéről*- mivel jogalkotási *actus*- épügy

az állami szabadságra vezethető vissza, mint azok az akaratkijelentései az államnak, amelyekkel egyéb téren is saját maga korlátozza szabadságát, más kérdés természetesen, hogy ép azért, mivel viszont csak az érdekelt állam hozzájárulásával alkotott jogszabály kötelező az államra, milyen nehezen jön létre egy minden államra általánosan kötelező nemzetközi jogszabály. Jogtechnikailag, de sőt jogelvé szempontból is-helyes felfogás szerint- semmi akadálya sincs annak, hogy az állami szabadság principiumára épült nemzetközi jogrendszerben is az egyes államok nemzetközi kötelezettséget vállaljanak kölcsönösen a háborus ok elkerülésére.

•1

Minden esetre azt kell ismernünk, hogy a nemzetközi jog szabályai mögött álló kényszerítő hatalom természete egészen más, mint valami állam-jogi hatalomé. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a nemzetközi jog szabályainak kötelező erejük

egyáltalán nincs. Ellenkezőleg a nemzetközi jog szabályainak feltétlenül megvan a kényszerítő erejük, tehát valóságos jogszabályok, azt a hatalmat pedig, mely a jogszabályok betartásáról gondoskodik, maguk az államok képviselik -akár egyenként /önsegély/, akár tömörülve- egyenjogúságuk és a mellérendeltségi viszony feltétlen fenntartásával.

Magának a nemzetközi jognak a célja a háboru teljes kiküszöbölése. Természetes azonban az, hogy míg egyenrangú államok fognak egymás mellett létezni, addig mindig lesz háboru, mert elképzelhetetlen az államok teljesen zavartalan érintkezése. Az államok nemzetközi szabadságának elve nem zárja ki az államok ius belli-jének olyan természetű korlátozottságát, amely az érdekelt államok megegyezésére, mint jogforrásra megy vissza, azonban a nemzetközi jog szabályainak mint ahogy Ratzendorfer mondja az élet

politika és a háboru követelményeinek megfelelően kell kiépülniök. A nemzetközi jog forrása az egyes államok, érdekelt államok akaratmegegyezése /pacta sunt servanda/, tovább menőleg az állami suverénitás, a nemzetközi szuverénitás tartalmi köre tekintetében sem lehet azon az állásponton megmaradni, hogy a ius belli korlátlanága az állam nemzetközi szuverénitásának *conditio sine qua non*-ja. Az elméleti felfogás tehát következésképp, amely azt állítja, hogy az állami szabadság principiumára épül nemzetközi jog a l a p e l v e i szenvednek szükségképpen változást mihelyt a háborus tilalmi ius belli-jét korlátozás alá vetjük, csupán fenntartással, mégpedig azzal a fenntartással értendő, hogy minden esetre az egyéni háborunak mint eszköznek t ö r l é s e az önhatalmu jogérvényesítés eszközeinek sorából oly nagy arányu és radikális változást mutatna fel a korábban létesített és

jelenleg is létező jogrendszer a l a p g o n -
d o l a t á v a l szemben, amely az eddigi ta-
paszталatok után ugy látszik csupán egy u j
nemzetközi jogrendszerben valósulhatna meg, egy
olyan u j jogrendszerben, amely az államok fe-
lett álló nemzetközi hatalom supremációjával ol-
daná meg -esetleg a szuverénitás hagyományos
doktrinájának feláldozásával- a háboru és az egyé-
ni jogérvényesítés problémáját. Nézetem szerint
egy ilyen nemzetközi jogrendszernek az ideje nem
is olyan messze van, hisz napjaink politikai e-
seményei bizonyítják legjobban, hogy egy két
állam szupremációja mennyire kiküszöböli a hábo-
rut, jobban mondva ha nem is kiküszöböli, de kiter-
jedését meg tudja gátolni.

Hogy a háboru teljesen minden idő-
re kiküszöböltessék az merő utópia, de el lehet
érni, hogy hosszabb időre és bizonyos területre
a nemzetközi viszályok elintézésének e módja le-

hetetlenné tétessék, Más kérdés ez hogy ennek előfeltétele egy a nemzetek fellett álló központi hatalom fennállása.

Mennyiben indokolja a nemzetközi jogalkotás nehézkes állapota a háboru kényszereszközének alkalmazását?

Miután így nagyjából a kérdés jelentőségét láttuk, következő lépés, hogy vizsgáljuk meg, hogy milyen magasabb, általánosabb fogalom alá vonható a háboru. Ezzel összefügg a h á - b o r u o k a i n a k problémája.

Idevonatkozólag nem a történelemből ismert háborus okokat kívánom előhozni. Okai valóságos vagy vélt jogsérelmek vagy egyéb politikai körülmények, melyekért az állam elégtételt vagy békés uton, vagy önhatalmi uton szeráz magának.

Csarada tankönyvében találunk példákat az egyes okcsoportokra. De ezen történeti okok természetéből egyáltalán nem következik, hogy azokat csak a háboru eszközével lehet megoldeni.

Már jobban megfelel vélünknek és közelebb visz bennünket a megoldáshoz az a csoportosítás, melyben Teghze tárgyalja a nemzetközi összeütközések, nemzetközi viszályok okait. Teghze felosztása szerint négy ilyen okcsoport különböztethető meg: 1. Valódi vagy legalább is vélt és állított jogsértések, avagy szerződéses kötelezettségek, illetve általánosan elismert szokásjogi szabályok megsértése /röviden a jogi viták okai/. 2. Érdeellentétek, melyek még jogi alakot nem nyertek, ahol tehát konfliktusok esetén csak érdek sértéssel találkozunk, melynél egyik fél sem hivatkozhatik jogra /röviden a politikai viszályok okai/. 3. Tényállások vitatott volta. 4. Magán-személyek egymásközti vi-

szályai, valamint magánszemélyek idegen állammal szemben támasztott, jogsértésből eredő igényei.

Itt is azonban, ha a lényegét akarjuk kiválasztani, a jogvitákat és a tényállásra vonatkozó viszályokat ki kell kapcsolnunk -mint ilyeneket- a háboru okai közül. Könyvének más helyén Teghze is kétségbevonja a jogi viszályok és az érdekellentétekből támadó versengések közötti megkülönböztetés helytálló voltát, azon az alapon, mivel a viszályok e két fája rendszeren egybeolvad, de másrészt mert érdekellentétek is rendszeren jogi ellentétek alakjában lépnek fel.

Ezen tulmenőleg mi a többi okcsoport hátrányára az érdekellentétek okcsoportját egyoldalulag hangsulyozzuk és megállapithatjuk, hogy a jogviták -mint lényegüket tekintve jogok illetve kötelességek fenn, vagy fenn nem állása körül keletkezett viták- sem mint ilyenek, hanem

legalább is az egyik fél oldaláról nézve- mint politikai viták vezetnek háborúra.

Egyébként is a jogi és politikai viták közti különböztetésnek jórészt csak ott van jelentősége, hogy a békés megoldás kísérlete más-ként történik az egyik és másként a másik esetben.

Ha már most a politikai viták jelentőségére vonatkozó álláspontunkat az állami szabadság principiumára épült nemzetközi jogra alkalmazzuk, kapjuk eredményül, hogy a háború oka a nemzetközi jog oldaláról nézve a nemzetközi jogalkotás nehézsége, rugalmatlansága.

A nemzetközi jog szabályai változékonyságuk hijján a statusquo fenntartását, s a nemzetközi jogállapotok merevítését szolgálják. Márpedig miként az egyesek életében az államon belül, úgy az államok egymásközti életében is elkerülhetetlenül előáll az előbbi állapot megvál-

toztatásának szüksége. Az államon belül ennek megvannak az eszközei. A változás szükségének okai a történelemből ismeretesek. Jogszabályokkal nem számúzhetők az államok életéből. Sőt a korábbi állapotnak legális formák közt való megváltozását kívánják. E törekvések azonban beleütköznek a statusquot védő jogszabályokba. Az a megegyezés tehát, amely az új jog megalkotása végett az érdekelt államok közt folyik, k é n y s z e r e s z k ö z ö k alkalmazása nélkül a kívánt eredményt el nem érheti. Így lép be a nemzetközi jogba a kényszer, mint a jogalkotás eszköze.

A kényszer alkalmazásának tehát 2 feltétele van: 1. a jogalkotás rugalmatlansága, nehézsége 2. a békés uton való megegyezés lehetlensége.

Hogy azután az államok mily súlyos kényszereszközökhöz folyamodnak, azt az eset

körülményei determinálják. A háboru a kényszereszközöknek csupán egyik esete.

Két dolog tehát világossá lett előttünk: Feleletet kaptunk arra a korábban felmerült kérdésre, vajjon a nemzetközi életben az államok emelkedése és aláhanyatlása szükségképpen mindig jogellenes magatartást tételez-e fel. Az igenlő válasz következik az állami joggal való szembeállításból. Az állami jogban ugyanis az alábbi jelenség mindennapi anélkül, hogy jogellenes magatartást tételezne fel minden esetben. A nemzetközi jogban azonban a jogalkotás merevsége különleges helyzetet teremt.

Másodszor következik az is, hogy az államok nemzetközi szabadságának rendszerében a háboru a nemzetközi kényszernek csupán egyik esete. Vagyis a nemzetközi jogalkotás formája közvetlenül a kényszer általában teszi elkerülhetetlenné, de nem feltétlenül a

háborút. Ez összhangban van azon megállapításunkkal, hogy a történelemből ismert okok, melyek háborura szoktak vezetni nem szükségképpen egyet nyitó okok a háborus megoldás irányában.

B. A háborus tilalmak statuálásának
jogpolitikai feltételei.

Háboru és kényszer.

A háboru okainak elemzése után most már pontosabb tartalmat nyer előttünk a háboru tilalmának jelentése. És válaszolhatunk arra a kérdésre is, hogy melyek a háboru eltiltásának feltételei.

A háborus megoldás választásának tilalma egymagában csak negatívum. A háboru tilalmát realitássá csak a pozitívumok teszik. Tőlük függ tehát a háboru eltiltásának sikere is.

A háboru tilalma még nem zárja ki formailag, hogy az egyes államok kényszerének a háborunál könnyebb alakjai a kényszer megengedett eszközei legyenek. Vagyis a háboru tilalmával meg

fér az állami kényszer egyéb formában való gyakorlásának szabadsága. Nincs kizárva, hogy így az egyéb kényszerformák szabadsága folytán a háboru tilalma nem elegendő feltétele a nemzetközi békének. Hiszen az állami erők eszközeinek skáláján még ott van a háboru mellett a megtorlás represszája, hajózár, és békés tengerzár is.

Azok a pozitívumok mármost, amelyek a háboru tilalma kifejezésnek materiális tartalmat adnak, a háboru tilalmának feltételei.

Ertem a háboru eltiltásának feltételei alatt azon nem-háborus eljárásoknak az államok rendelkezésére bocsájtását és kötelező használatát, melyek a megelőzően használatban volt háborus megoldást a nemzetközi jogsértések következményeinek megállapítása körül helyettesítik, pótolják. Vagyis a háboru eltiltás a tó s á g a attól függ, mennyiben vannak kifejlődve az államok vé-

kés megegyezését biztosító eljárások, mennyire kiterjedta nemzetközi biráskodás obligatoriuma, s milyen teljesítő képességűek ezek. Vagy ahogy Veninger mondaná: "Mennyire hatékonyak a nemzetközi viszályok békés elintézésének eszközei".

Ha ugyanis -helyesen- nemzetközi viszályokon a nemzetközi jogalkotás merevségéből adódó szükség-szerű surlódásokat értjük, ez a kifejezés teljesen megfelelő.

. . .
.

Ha mármost ezen békés eljárásokat a háborus megoldás pótlására való alkalmasságuk szempontjából osztályozni kívánjuk, többféle csoportosítást kapunk. Vannak eljárások, melyek az érdekelt államok kezdeményezésére indulnak, mások hivatalból. Egyrészt az egyes állam részéről gyakorolt pressziót jelenti, mások közhatalom kény-

szerét involválják. Vannak perenkívüli és peres eljárások aszerint, hogy politikai vagy birói testület illetékes-e. Vannak fakultatív és obligatórius eljárások. Utóbbiak között is feltételes és feltétlen obligatórium lehetséges. Vannak általános nemzetközi szerződések és az államok egymásközi megegyezésén alakuló eljárások. Vannak végül az ügyek egy bizonyos csoportjára bizonyos meghatározott időtartamra szóló megállapodáson alapuló eljárások, vagy pedig ad hoc alakítottak.

Csakhogy ez eljárások közül az egyes párokon belül az egyik megoldás egyuttal megfelelő mindig a nemzetközi jog végső ideájának is: a nemzetközi békének. Adódik tehát, hogy akkor a háboru sikeres eltiltásának feltételei és a nemzetközi béke feltételei ugyanazok. Vagyis nem úgy áll a dolog, hogy a háboru eltiltása lenne egyik feltétele a nemzetközi békének, talán egyéb feltételekkel egyutt, -legalább is

mai szemmel nézve mindkét végcél oly távol esik, hogy ott egyé válnak- hanem a háboru kivonása az államok eljárásából ugyanaz mint a nemzetközi béke.

Ez így nyelvtanilag nem meglepő, de annál jelentősebb a nemzetközi jog szempontjából, mert azt jelenti, hogy a háboru csak akkor tiltható el teljesen, ha már a nemzetközi béke általános egyéb feltételei megvalósultak, vagyis a nemzetközi jog elérte - hogy egy jobban ismert értékmerőt említsek- az állami jogokban látható fejlettségi fokot.

A tételes nemzetközi jogi rendelkezések
mérlege.

Ha tehát közös feltételei létesülésével a háboru tilalma és a nemzetközi béke együtt valósulnak meg, következik, hogy a ma háborus tilalmait a relativitás síkján kell mér-

legelnünk. Itt meg kell először is jegyeznünk, amit majd alább látni fogunk, hogy egyrészt a ma háborus tilalmai nem terjednek ki a nemzetközi jogközösség minden államára, továbbá azokban sem mind kivételnélküliek. De azonesetekkel kapcsolatban is, amelyek látszólag kivételnélküliek mint amilyen az 1927.évi Közgyűlés határozata és a Kellogg-egyezmény, azt kell megállapítanunk, hogy azok sem egyebek, mint ritkítása, háttérbeszorítása, de nem kiküszöbölése a háborus megoldásnak.

E jelben az államok megegyezései-mint ünnepeles deklarációi békeszándékuknak-a felsőfok igazi értelmében vett u l t i m a r a t i ó -nak, vagyis k i v é t e l e s e s z k ö z n e k tartogatják a háborut a mege-lőző szabályszerű alkalmazása helyett.

Ennek oka, hogy a háboru tilalma merő negativum. A pozitivumok terén pedig a

háboru tilalmára applikált különösebb fejlődés nehezen halad. Sőt azt kell mondanunk, hogy ilyen különös fejlődés nincs is hiszen a háboru tilalmának feltételei párhuzamosak, sőt ugyanazonosak lévén a nemzetközi jog általános megerősödésének feltételeivel - a két fejlődés megkülönböztetése csupán szempontkülönbség eredménye. Viszont ezzel nem célom a háboru tilalmát az általános fejlődés reflex hatásává lefokozni. Csupán annyit akartam jelezni, hogy ami a háboru tilalmában speciális, az negatívum, ami pedig pozitívum, az csak mint az általános jogfejlődés jelensége értékelhető.

Ugyancsak nem állítom azt, hogy a fejlődés ott tart, hogy a pozitívumok hatásaképp csupán a háboru megelőzésének eszközeivel rendelkeznének ma a nemzetközi jogban, hiszen az obligatorium feltétlenségével a békés eljárások több válfajában megtörtént az átmenet

a megelőzés stádiumából a háboru k i k ü s z ö-
b ö l é s e felé.

Ezeknek bővebb magyarázatául csak a
következő rész szolgálhat. Ott fog ugyanis szóba
kerülni, miért van szükségkép egy kivétel a há-
boru tilalma alól és másrészt, hogy mi a jelen-
tősége a még ezen felül megállapított kivételek-
nek.

De már most is 5 pontba leszögezhet-
jük ide vonatkozólag a következőket:

1. A jogos védelem és végszükség e-
sete -mint a jog egész területén- így a háboru
tilalma ellenére igénybevett önségéllyel kap-
csolatban is a cselekmény jogellességét kizáró
ok.

2. A jogellenességet kizáró ezen ok
a nemzetközi jogban különösen nagy területen ér-
vényesül, hiszen a jogos védelem illetve végszük-
ség és a jogok közhatalom által /vagy kizárólag

a nemzetközi jog esetében az érintett állam által/ való védelmének monopóliuma egymással komplementer viszonyban vannak.

3. Mégis az önsegély jogellenességet kizáró szerepe eltörpül a nemzetközi jogban az önhatalommal való biráskodás korábban megengedett tág területéhez képest.

4. Következőleg a háborus tilalomban külön kivételek kikötése és hangsúlyozása ezen régi elvvel való kapcsolat fenntartásának célzatával történik /v.ö. Appinyinak 1929 szept. 8-án a zürichi egyetemen tartott előadásával/

5. Pedig igaz az, hogyha a megengedett háboru körét a lehető legszűkebb körre: a jogos védelem és végszükségnek a közhatalmi jogérvényesítés monopóliuma mellett meghagyott körére szorítjuk, akkor is van még olyan fejlődési lehetőség a fentebb említett supplementer viszonynál fogva, mely még mindig belefér a há-

boru tilalmának fogalmi körébe.

Már nem akartam 6. pontul e fejlődési lehetőség illusztrálására ide sorolni, hogy azon oknál fogva is tökéletesedhetnék a háboru tilalma, ha a jogellenességet kizáró ok fennforgásának megállapítására nem az érdekelt állam lenne illetékes. Erre céloz Apponyi is fentebb felhívott előadásában. Azonban a tényállás megállapításának nehézsége a jog egész területén és minden ágazatában hogy kívánnivalót maga után.

C. A háborus tilalmak jogtechnikai
szempontból.

Tilos háboru és támadó háboru.

Mostmár csupán a háborus tilalmak
t e c h n i k a i m e g o l d á s á n a k
kérdése van hátra, kapcsolatban az újabb törté-
neti fejlődéssel.

Ide vonatkozólag már tudjuk, hogy a
háboruknak legáltalánosabban 2 fajtát különböz-
tethetjük meg: vannak 1. e g y é n i h á b o -
r u k és 2. k ö z h a t a l o m á l t a l
d e l e g á l t u g y n e v e z e t t s z a n k c i ó s h á -
b o r u k . Utóbbi nyilvánvalólag nem képezhe-
ti háborus tilalom tárgyát, hiszen a közhatalom
erősödése felé mutató kívánatos fejlődés jele a

szankcióháboru eszméje és alkalmazásba jöttével kiküszöbölése nehezen képzelhető el. Vannak azért nézetek, melyek a háboru tilalmát annyira fokozzák, hogy tulajdonképen helyesen -a k ö z á l- t a l foganatba vehető megelőző természetű b é k é s e l j á r á s o k a t előbbre helyezik a tulajdonképen már mindig elkészett szankció háborunál. Nagy részt belejátszik azonban a kérdés megítélésében kétségtelenül a köz erőtlenségének állapota.

Az egyéni háborunak megint 2 faja van. Lehet 1. az önhatalmi jogérvényesítés eszköze és 2. a jogos védelem és végszükség eszköze.

Ezzel egy hármás felosztáshoz jutotunk el. Ez azonban csak látszólag különbözik a Buza-féle tankönyv 4-es felosztásától. Ott ugyan is 4.-ül a deliktum háboru szerepel azért, mert t é t e l e s a l a p o n áll, az én felosztásom pedig a l e h e t ő s é g e k s i k j á n

azt keresi, hogy e három kategória közül melyikbe lehet a deliktum háboru kategóriáját elhelyezni.

A szankció-háborut illetőleg már állástfoglaltunk. Ami pedig az egyéni háboruknak két csoportját illeti, megállapíthatjuk, hogy történtek kísérletek deliktum háboruvá való deklarálásuk irányában, bizonyos feltételek között. A skolasztikus írók tulzásaitól eltekintve annak a körülménynek van itt jelentősége, hogy a tényállás okjektív megállapításának nehézségei folytán védelmi háboru örve alatt könnyen kijátszható, megkerülhető az érdekelt állam részéről a háboru tilalma. Ezért hangzottak el követelések mind a Nemzetek Szövetségének megalakulása előtt, mind azután abban az irányban, hogy az erőszakoskodások bizonyos fajtái szüneteljenek illetve ne kezdődjenek meg, mielőtt bizonyos nemzetközi fórumok a tényállást

és a belőle folyó következményeket meg nem állapították. Egyekben ezen a téren nincs helye háborus tilalmaknak.

A önhatalmu jogérvényesítés céljából alkalmazott háboru a tilalmak tárgya. Az egyes államok megegyezései ezen a területen háborus tilalmakat tartalmaznak. Az ezirányu törekvés nagyrészt a **Nemzetek Szövetsége** kebelén belül folyt le. Résztvettek azonban benne **nem** tag államok is. Így például itt említendők az amerikai mozgalom a háboru kiküszöbölésére és Kellogg-egyezménnyel kapcsolatban ugyancsak az **Eszak-Amerikai Egyesült Államok**.

Egyes határozatok nem univerzális jellegűek, s nem is ilyen célzattal jöttek létre /mint például a lokarnói egyezmények/ sőt olyanokról is említést tehetünk nagy jelentőségüknél fogva, amelyek nem léptek hatályba /genfi jegyzőkönyv/. Eszközi síkon ugyanis ismeretük

nagy haszonnal jár.

Az illegitim háboru.

A háboru tilalma f o r m a i l a g az eltiltott háborunak i l l e g i t i m h á b o r u v á deklarációja.

Az illegitim háboruknak mostmár 2 faja fejlődött ki. Ezzel kapcsolatban a háboru eltiltásának 2 módjáról beszélhetünk. Szólhatunk ugyanis a ius belli 1. alakjára és 2. tartalmi korlátozásáról. 1. Az alakjára korlátozás csupán f e l t é t e l h e z köti a ius belli gyakorlását, a tartalmi korlátozás azonban e l v e s z i a ius belli-t. 2. Az alakjára korlátozás főleg egyes békés eljárások kötelező igénybevételeként keresztül a békés megoldás megkísérlését teszi obligációvá és ritkábban áll egyéb eljárás például hadüzenet kötelezővételeiben. A békés

eljárás megghiusulása esetén azután tovább gátat nem emel a háborus elintézés elé. A tartalmi korlátozás azonban a béketervbe szervesen beillesztetten nem ismre kiutat és abszolút akadályát képezi a háboru indításának. 3. Az alaki ideiglenes korlát és elháritható, a tartalmi nem az. 4. Az alaki megelőzési funkció, a tartalmi eltiltás kiküszöbölés. 5. Ezzel függ össze, hogy történetileg az alaki korlátozás részben tartalmi korlátozásba ment át. Az alaki korlátozás ugyanis azzal, ha a tárgyat tevő békés eljárás kötelezően végrehajtandó határozatot eredményez, tartalmi korlátozássá válik.

Ezen különbség méltánylása folytán nem tarthatjuk helyénvalónak a kétféle illegitim háboru egysorba állítását, ahogy azt Wehberg teszi *Kriegsächtung* c. könyvében. Ha ugyanis ezt megtesszük 3 heterogén illegitim háborut kapcsolunk össze.

Az alaki korlátozások legfontosabb két példáját az Egyességokmányból vehetjük. Ahol is a 12. cikk 1. bekezdése értelmében tilosnak kell tartani azt a háborút, melyet anélkül indítottak, hogy az illető kérdést előbb "vagy választott bíróság, vagy bírósági eljárás, vagy a Tanács vizsgálata alá" bocsájtották.

A másik illegitim háborút ugyancsak a 12. cikk 1. bekezdése statuálja. E szerint tilos az a háboru, amelyet a választott bírósági vagy bírósági határozat, vagy a Tanács jeletése után 3 hónap letelte előtt indítanak.

Ami a tartalmi korlátozásokat illeti, itt megállapíthatjuk, hogy a háboru eltiltása az önhatalmi jogérvényesítés egész területén nem ment egyszerre azon államok esetében sem, melyek egymás között a háboru teljes tilalmát már megközelítették. A háboru tilalma a részlegesség állapotából kiindulva fokozatosan fejlődő-

dött és fejlődik a teljesség felé. A részleges tilalmak állapotát speciális háborúk eltiltása jelzi és csupán a teljesség felé haladás stádiumában találunk generális tilalmakat.

Speciális és generális tilalmak közt különbséget tennünk fontos, hiszen ebből nemcsak elnevezésbeli, de lényegi különbségek is folynak. Speciális tilalmakkal kapcsolatban ugyanis az 1922.-i Közgyűlés határozatával kezdődő speciális tilalmak előtt csupán illegitim háborúról beszélhetünk. A generális tilalmak alkalmazása óta azonban az illegitim háboru szinesebb alakban áll előttünk. A generális tilalmak ellenére indított háborut ugyanis t á m a d ó háborunak tartjuk. Ez összefüggésben van azzal, hogy a speciális tilalmakat csupán a történelem vetette fel/pl: bizonyos értelemben a Drágó-doktrinán alapuló háborus tilalom a hágai szerződésekben/, másrészt egyéb jogszabályokból reflex hatásként követke -

zett /mint például a hódító háboru tilalma az E.O. 10. cikke alapján/. Viszont a generális tilalmak elvi alapokra építettek. Ilyen volt a közösségi gondolat fokozottabb hangsúlyozása a nemzetközi béke és biztonság konstrukciója stb.

A generális tilalmakkal kapcsolatban azt kell megjegyezni, hogy a generálitás nem jelent még teljességet úgy ahogy a speciális tilalmak természetesen csupán a háboru részleges eltiltásának válhattak alapjaivá. A generális tilalmak alól ugyanis kivételeket tesznek és ezen kivételeknek a minimumra szorítására vonatkozó törekvésben áll a háboru tilalmának fejlődése azon államok nemzetközi jogában, amelyek a generális tilalmakat statuált megegyezéseket /pl. a Kellogg-egyezmény/ ratifikálták.

A generális tilalmakon belül a fejlődés vonala a háborus tilalmak pozitív feltételeinek fejlődési útját követte. Azaz az önhatal-

mu biráskodás körét háborus tilalmak csak ott korlátozták, amely területeken a helyettesíté illetve pótlás eszközei kötelezővé tehetők voltak. A fejlődés ezen fajtáju feltételezettségét példázák a lokarnói egyezmények, melyek nem tartván megfelelőnek a megelőző nemzetközi megegyezésekben a politikai vitákra megállapított békés eljárásokat, elejtették idevonatkozólag az előbbi fejlődéssel szemben az obligatoriumot.

Másik irányban a generális tilalmon belül a fejlődésnek a k i v é t e l e k p o n t o s k ö r v o n a l a z á s a segítségével kellett volna haladnia a háboru teljes tilalma felé. Azon államok jogában pedig, melyek a Kellogg-egyezményt ratifikálták, annak lenne döntő fontossága, ha a j o g o s v é d e l e m é s v é g s z ü k s é g f o g a l m a nyerne tisztázást. Az egyezménysszerint ugyanis csak akkor veszíti el a háboru nemzetközi deliktum

jellegét, ha a jogtalanságot kizáró e két ok valamelyike fennforog.

Ehelyett azonban a komplementer fogalom /legalább is az egyéni háborúk körén belül/ vagyis a t á m a d ó h á b o r u fogalom meghatározásával próbálkoznak jórészt eredménytelenül.

A támadó fogalma.

A t á m a d ó f o g a l m a pedig -tekintettel az illegitim háborúval való azonosságára- a legnagyobb mértékben relativ. Jelenti ugyanis a mindenkori jogállapot szerint kötelező békés eljárások elkerülőjét illetve a békés eljárás kötelező hatályu határozatának végre nem hajtóját, azaz az alaki illetve tartalmi korlátokon magát tultevő háborut-kezdőt.

Igy mindig csak az egyes történetileg stabil jogállapotokra nézve külön-külön lehetett megállapítani.

Mivel a támadó hábofu az illegitim háborut jelenti, illegitim háboru pedig az alak i korlátozás ellenére indított háboru is, ezért a támadó háboru körének rajzolásánál szakítanunk kell előbbi felosztásunkkal.

Az Egyességokmánnyal kapcsolatban még nem alkalmazzuk a támadó háboru kategóriáját.

Az E.O. háborus tilalmának rendszere összetevődik

1. a fentebb ismertetett két alak i korlátozásból
2. a hódító háborura vonatkozó speciális tilalom-
ból és 3. két generális tilalomból. Ezek egyike a 13. cikk 4. bekezdésében van megállapítva. E szerint tilos háborut indítani, azon tagállam ellen, amely a bíróság ítéletének magát alávetette. A másik a 15. cikk 6. bekezdése: a Tanács egyhangu határozatában ajánlott megoldást elfogadó ellen

tiltja a háboru indítását.

A támadó háboru fogalmának változását az 1922. évi Közgyűléstől kezdve a következőkben tekinthetjük át.

Támadó háboru az 1922. évi közgyűlés kölcsönös garanciaszerződés-terve szerint az, amelyet Nemzetek Szövetségének Tanácsa ilyennek állapít meg.

A genfi jegyzőkönyv szerint a kötelező békés eljárások határozatának megszegője vélelmeztetik támadónak, hacsak a Tanács egyhangulag ellenkezőt nem határoz.

A lokarnói egyezmény szerint politikai viták esetén az alaki korlátozásként kötelezővé tett békés eljárások elkerülője, jogi viták esetén a kötelező határozat végre nem hajtója.

Az 1927. évi Közgyűlés és a Kellogg-egyezmény nem beszél kivételekről.

Az 1931. évi Közgyűlés határozata

szerint támadó, aki a Tanács határozatának ellenszegül.

Részletesen szabályozza-kevés sikerrel és nem elfogadható módon a támadó fogalmát az 1933. évi londoni egyezmény. E szerint támadó aki a következő cselekmények valamelyikét elköveti: 1. hadüzenet, 2. egy másik állam területének hadüzenet nélküli fegyveres erővel való megszállása, 3. egy másik állam területe, hajói vagy repülői ellen hadüzenet nélkül intézett attack szárazföldi, tengeri, vagy légi erők segítségével, 4. blokád, 5. másik állam területére betört bandáknak nyújtott segítség saját területén. Ez a tilos háboru fogalmát a lehetséges mértéken túl kiterjeszti.

13462 53